

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XIX: 2021

Grudziądz, dnia 22.09.2021 r.

Nr 37 (715)

spotkanie 1259.

Marek Szajerka

Aneks źródłowy do Biuletynu KMDG nr 36 (714) z 22.09.2021 r. do odczytu Andrzeja Sobolewskiego „Zbrodnie hitlerowskie na duchowieństwie katolickim w dekanacie grudziądzkim i najbliższych okolicach”

Dom przy ówczesnej Szosie Chełmińskiej, 1937 r., obecnie ul. Słoneczna, z którego balkonu mieszkańcy obserwowali wywózkę Żydów grudziądzkich i trzech jezuitów, jesienią 1939 r. w kierunku Mniszka.

Plan Grudziądza z 1941 r., z zaznaczeniem Strzelnicy Bractwa Kurkowego, skąd Niemcy wywieźli Żydów i jezuitów. Ze świadków tego wydarzenia żyje tylko Edwin Połom, ur. w 1927 r. O tej zagładzie w zasadzie niewiele osób wie.

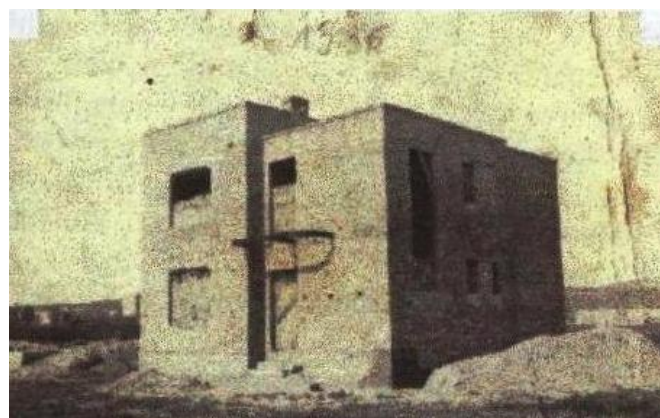
Tytułatura *Głosu Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego* w Grudziądz, w którym pierwotnie opublikowano informację o śmierci trzech Jezuitów wraz z Żydami w Mniszku (Góra Kłęczkowska).

Relacja ustna odnośnie losu Żydów grudziądzkich.

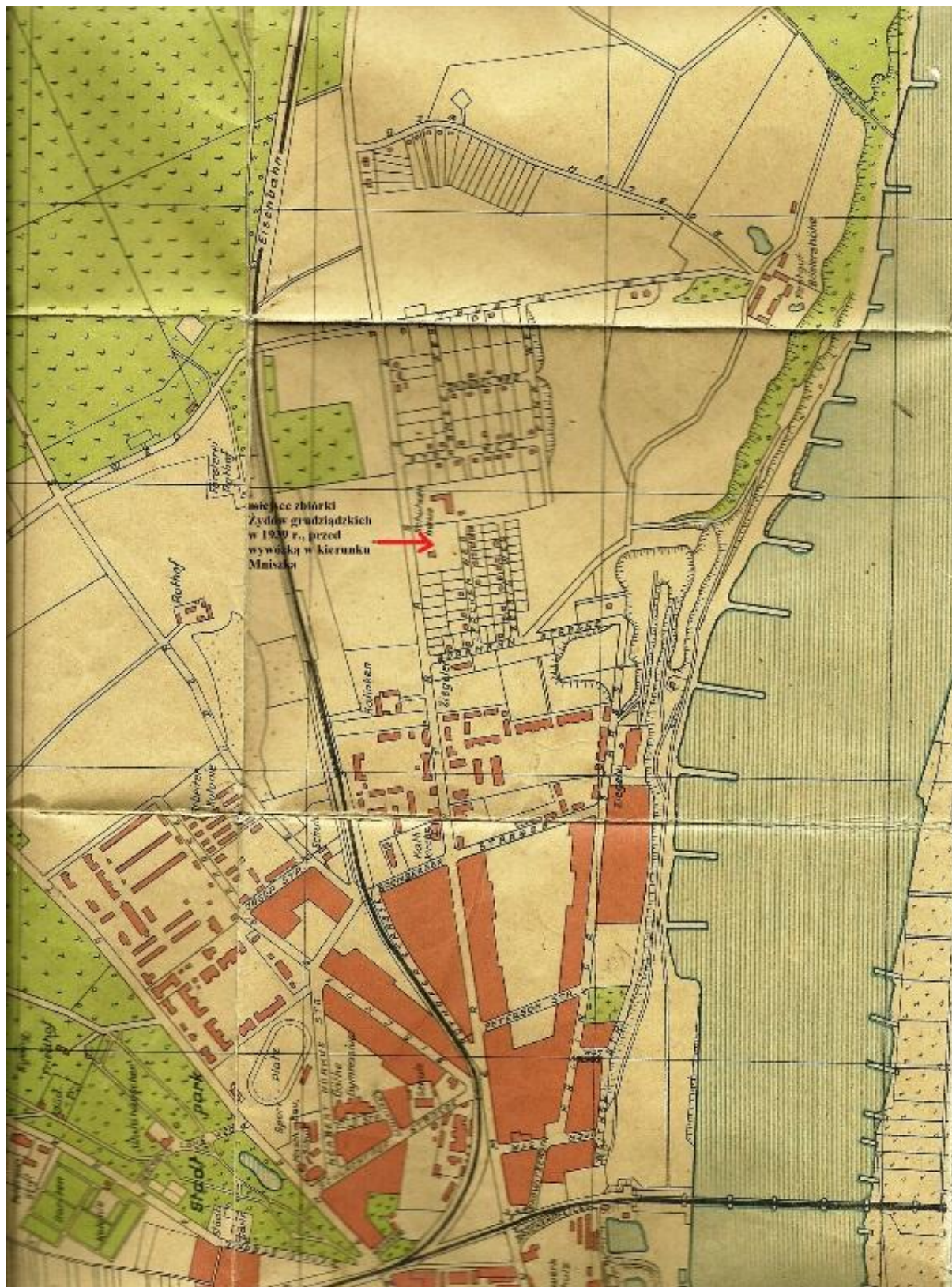
W październiku 1939 r. kolumna ludności przybyła na strzelnicę Bractwa Kurkowego przy Szosie Chełmińskiej, obecnie kwartał wyznaczony ulicami: Chełmińską, Tytoniową, Żeromskiego i Prusa oraz częściowo obszar między ulicami Chełmińską i Słoneczną.

Na wskazane miejsce przyszły osoby dorosłe z dziećmi na rękach i z wózkami. Tu, pod eskortą Selbstschutzu ludność ta została pozbawiona przyniesionego mienia, okryć (płaszczy, futer, walizek). Następnie ludzi tych wywieziono w kierunku Mniszka. Po grupy osób wozy przyjeżdżały tego samego dnia kilkakrotnie. Po wywiezieniu ludzi wózki dziecięce, walizki itp. zostały na miejscu spalone. Krótco po tym wydarzeniu okazało się, że była to kolumna Żydów.

Opowiedział Edwin Połom, ur. 1927 r., naoczny świadek zbiórki Żydów grudziądzkich na strzelnicy Bractwa Kurkowego przy Szosie Chełmińskiej w Grudziądzu.

Dom przy ul. Słonecznej 18 w Grudziądzu. Fot. Halina Połom.

Fragment planu Grudziądza z 1941 roku z zaznaczonym obszarem strzelnicy Bractwa Kurkowego oraz Lerchenweg (Słowikowa), obecnie ul. Słoneczna, skąd Edwin Połom obserwował opisane wydarzenie.

1. Fragment planu Grudziądza z 1941 r. z zaznaczonym obszarem strzelnicy Bractwa Kurkowego oraz ul. Lerchenweg, obecnie Słoneczna, skąd E. Połom obserwował opisane wydarzenie.

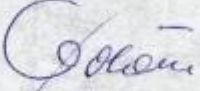
Dom przy Lerchenweg 15, punkt obserwacji opisanego wydarzenia. Zdjęcie z 1936 r. W głębi widać Kępę Strzemięcińską i teren cegielni.

Grudziądz, 31.01.2001 r.

Edwin Połom

Informacja o Jezuitach, którzy razem z Żydami byli wywiezieni, zawarta w *Głosie Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego*, nr 28/1999 pochodzi z relacji naocznego świadka wydarzenia Wandy Połom (1897- 1995).

Grudziądz, 31.01.2001 r.

p-l historii M. Szajerka

Wg pracy Ks. Stanisław Kardasz [red. naczelny], "Diecezja Toruńska. historia i teraźniejszość. T. 8. Dekanat grudziądzki", s. 57.
Ojcowie jezuiti: o. Józef Gołębiowski, o. Bronisław Bojulke oraz o. Antoni Bieleń zostali rozstrzelani w Grudziądzu 5 października 1939 r.

65 LAT PARAFII

1.07.1934 nastąpiło usamodzielnienie się naszej parafii. Do tego czasu od 1916 roku był to obszar wydzielony parafii św. Mikołaja. Pierwszym proboszczem został ksiądz Jan Klunder.

Trudno w kilku słowach napisać o 65 latach bogatej w wydarzenia historii tej parafii. Niewątpliwie zasługuje ona na obszerne dzieło, którego znajomość jeszcze bardziej zaskoczyłaby parafian.

Do obiegowych powiedzeń należy stwierdzenie, że "historia kołem się toczy". Jest w tym wiele mądrości ludowej. Znajduje ono także odbicie w dziejach naszej parafii, której losy są naśladownictwem *patrocinium* kościoła, czyli Św. Krzyża.

To właśnie na terenie tej parafii w okresie międzywojennym były dzielnice nędzy: "Madera" i "Abisynia". Żeby dotrzeć do tych środowisk, na terenie parafii powołano następujące bractwa i stowarzyszenia: Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary, Dzieło Świętego Dzieciństwa Pana Jezusa, Apostołów, Modlitwy: Mężczyzn, Niewiast, Dzieci, Krucjata Eucharystyczna, Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, Towarzystwo Śpiewu Kościelnego "Dzwon", Koło Ministrantów i inne. Sprawami charytatywnymi zajmował się Wydział Parafialny "Caritas" oraz Konferencja Pań Miłosierdzia Św. Wincentego a Paulo.

Ołtarz główny w starym kościele pw.
Świętego Krzyża

Druga wojna światowa zapisała się w dziejach naszej parafii powstaniem początku lokalnej drogi na "Golgotę" XX wieku.

To właśnie tu w Internacie Kresowym na Maderze hitlerowcy utworzyli więzienie, skąd wielu gruzińskich wywożono na rozstrzelanie.

Głębokiej wymowy nabiera również fakt, że w ostatnią drogę na miejsce kaźni ze strzelnicy Bractwa Kurkowego przy ulicy Chełmińskiej, jesienią 1939 roku w kierunku Mniszka zostali razem wywiezieni ojcowie Jezuici i Żydzi z Grudziądza. Również wymownym jest fakt, że ks. proboszcz J. Klunder został aresztowany a następnie stracony za to, że pochował ciała polskich żołnierzy, wyłowione z Wisły. Potem aresztowano i stracono pozostałych ks. wikariuszy. Na wspomnianej strzelnicy Bractwa Kurkowego Rosjanie w 1945 r. utworzyli obóz przejściowy dla swoich rodaków: żołnierzy kolaboracyjnej armii gen. Własowa, którzy dostali się do niewoli niemieckiej. Ludzie ci wiedzieli, że mimo końca wojny czeka ich w ZSRR bezterminowy łagier. Dla tych ludzi obszar naszej parafii był stacją ich osobistej drogi na Golgotę.

Okres po II wojnie światowej to już inny jakościowo rozdział dziejów.

M Szajerka

Prosimy tych, którzy pamiętają okres II wojny światowej o podzielenie się z czytelnikami swoimi przeżyciami i informacjami dotyczącymi terenu naszej parafii. Materiały wrzucać do skrzynek lub oddać w Kancelarii.

Notatki

Notatki

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.